

A BARANYAI PRIVATIZÁCIÓ

(Privatisation in County Baranya)

KUTI MÓNIKA

Kelet-Európában az 1980-as évek végén zajló politikai rendszerváltás magával hozta az országonként más-más fokon álló tervgazdaság merevségének elvetését, az eladók piacából a vevők piacába való átváltás időszerűségét és az állam tulajdoni fenségterületének jelentős feladását. A gazdasági rendszerváltás minden kelet- és közép-kelet-európai országban „transzformációs visszaeséssel” járt, ez idő alatt a nemzeti össztermelés zuhanásnak indult (Kornai 1993). A gazdasági átmenet jelentős politikai, társadalmi és gazdasági örvényeket kiváltó folyamata maga a privatizáció, ami két megközelítésből lehet szemlélhető. A fogalom tágabb értelemben a magánszféra bármilyen formájú expanziójára utal, szűkebb értelmezés szerint pedig az állami vagyon eladását, vagy valamilyen módon magánkézbe juttatását jelenti. E dolgozat az állami tulajdon-monopólium leépülésének folyamatát a szélesebb felfogás mentén közelíti.

A nemzetgazdaságon belül folyó magánosítási folyamatról óriási irodalom halmozódott fel a privatizáció megindulása óta, ezzel szemben az egész részeit alkotó megyei privatizációról kevesebb írásos anyag áll az érdeklődő rendelkezésére.

1993-96 között az Állami Vagyonügynökség, majd jogutódja, az Állami Privatizációs és Vagyonkezelő Rt. Baranya Megyei Ügyfélszolgálatán dolgoztam, így közelebb voltam a szuperholding szervezeten belüli információáramaihoz. Ez a helyzeti előny, valamint valamiféle belső készletet sarkallt arra, hogy kísérletet tegyek a hat év alatt Baranyában felhalmozódott tények és tapasztalatok megragadására. Témaválasztásom aktualitását több dolog is alátámasztja. A privatizáció lezárulása, ha lassan is, de közeleg, éppen ezért még inkább itt az idő arra, hogy visszatekintésünk, a lezajlott folyamatokat összegezzük, elemzzük és megpróbáljuk értékelni immáron a külső szemlélődő objektívebb nézőpontjából.

Dolgozatom másik ihletésre indító pontja az volt, hogy egy olyan szemszögből vizsgáljam meg Baranya magánosítását, melyet regionális gazdasági elemzők településfejlesztési kutatási területhez kapcsoltnak csak röviden taglaltak épp a privatizáció gazdaságformáló epizód jellege miatt. Írásomban megvizsgálom, hogy a mikro- és makrogazdasági történések közé beékelte megye mezőgazdasága - a szerkezeti, infrastrukturális és földrajzi adottságok okozta korlátozottságában - hogyan változott a gazdasági átalakulás periódusában, megyei szinten hogyan és milyen eredménnyel zajlott le a privatizáció. Ezen kérdések megválaszolása közgazdasági elemzőket időközben is foglalkoztatta, a menetközben még az Állami Vagyonügynökség megbízásából választási előkészületként elkészült egy privatizációs helyzetelemzés. Találni egyéb tanulmányokba beépített, pár oldalas elemző esszéket is. A helyi sajtó a napi eseményeket követte, olykor tendenciákat összegezte híradásaiban. Azonban a felsoroltakon kívül nem született nagyobb

lélegzetű, összefoglaló jellegű, a történeti folyamatokra is koncentráló, az 1996-os év szélesebb rálátást biztosító távlatából kiinduló mű.

Elemzésem alapjául - a bibliográfián kívül - az Állami Privatizációs és Vagyonkezelő Rt. Informatikai és Vagyonnyilvántartási Ügyvezető Igazgatósága által karbantartott Privatizációs Információs Rendszer (PIR) Baranyára vonatkozó adatbázisa szolgált, mely az 1996. júniusi állapotot tükrözi, az akkori állapot mostanáig sem változott jelentősen, így a jelenlegi helyzethez mérten a közölt adatokban nem sok eltérés található. Tisztában vagyok azzal, hogy az adathalmaz a maga egvediségében és hiányosságaival meghatározza és bizonyos fokig be is határolja a leszűrhető következtetések igazságtartalmát.

Történeti visszatekintés

A privatizáció története rámutat arra, hogy a magánosítási elvek milyen érzékenyen reagáltak és reagálnak a politikára, a koncepciók gyakori irányváltása visszatükrözi a politikai erővonalak alakulását. A magánosítás politika-függősége érdekes kérdéskör, de a továbbiakban a belőle levezethető irányítási módokat és koncepciókat veszem szemügyre, melyek alapján a privatizáció idővonalán mesterséges szakaszok húzhatók.

A „se nem terv, se nem piac” gazdaság időszakától eltekintve a privatizációs história kezdetei a *spontán privatizáció* (1987-1990) zavaros homályába nyúlnak vissza. Ennek az időszaknak baranyai példákkal történő illusztrálása nem lenne hálás feladat. A privatizáció első szakaszának spontaneitása abból a vállalati kezdeményezésből fakadt, hogy az "állami nagyvállalatok horizontálisan szervezett belső gyáraikat, gyáregységeiket társasági formában (részvénytársaság, korlátolt felelősségű társaság) szervezték meg, és a vállalati központ először vagyonkezelő szervezetté, majd egy következő lépésben részvénytársasággá" alakult (*Volt egyszer egy ÁVÜ*, 1995).

A spontán privatizáció kategóriájától nem állt messze a "rejtett privatizáció" fogalomköre sem, melyet magántulajdont növelő vagyon-átszivattyúzási kísérletek és vagyonátmentési törekvések jellemeztek. Az állami és magánvagyon önkényes elkülönítésének szakaszában törvényadta mód létezett arra, hogy vállalati központok vagyona egyszerűen átkerüljön a perem mentén létrejövő kisebb méretű vállalkozásokba, magánvagyonok megalapozhatók voltak mindenféle tőkeakkumuláció hiányában és a korábbi javak kockáztatása nélkül is, bennfentes információk alapján.

Az állami vállalatok társaságok laza halmazává való szétbomlásának és az állami vagyon szétfolyásának ellensúlyozására született az állami vagyon ellenőrzésére, korlátozására és központosítására szánt és a szerepkörét ellentmondásoktól nem mentesen betöltött Állami Vagyonügynökség. A *privatizáció ellenőrzött és központilag vezérelt szakaszában* (1990-1992) 20 kiválasztott nagyvállalatra kiterjedő, külföldi tanácsadók bevonásával zajló első privatizációs program a TRITEX átalakulásának tulajdoníthatóan nem kerülte el Baranya megyét, az állami vagyonkezelő központokat érintő második program viszont igen. A két program kudarcként könyvelhető el, a külföldi tanácsadókkal való együttműködés tekintetében teszt-értékű volt a privatizációs szervezet számára.

Ebben az időszakban indult az előprivatizáció, a megyékből a 36 állami vállalatból 392 kiskereskedelmi és vendéglátóipari üzlet került az 1990. évi LXXIV törvény végrehajtásának hatálya alá, melyek közül az eladott üzlethelyiségek fele bérleti jog-, a másik fele tulajdonjog-értékesítés volt Baranyában. (Az előprivatizáció kapcsán megfigyelhető a tendencia, hogy 1993-ig az Egzisztencia-hiteles vásárlások domináltak, addig 1994-től a kárpótlási jegyes fizetés terjedt el széles körben.)

A magánosítás gyorsításának jelszavával, az intézményi koncentrátság mérséklésének szándékával indult be a decentralizált privatizáció, vagy más néven önprivatizáció, ami a tömeges, piaci alapú privatizáció lebonyolításának szolgálatában kezdődött 1991. szeptemberében. Az egyszerűsített technika lehetővé tette, hogy a feltételeknek megfelelő kis- és közepes vállalatok a programban közreműködési jogot szerzett tanácsadók bevonásával átalakuljanak és eljussanak az értékesítésig. A baranyai társaságok közel egyharmada vett részt a decentralizált privatizációban, kiválasztva egyet az Állami Vagyonügynökséggel keretszerződésben álló szakértők közül.

1992-ben, az ún. ideiglenes és tartós vállalkozói vagyon törvényi elhatárolásával, az Állami Vagyonkezelő Rt. felállításával a privatizáció intézményrendszerében az Állami Vagyonügynökség és a Minisztériumok, valamint a Kincstári Vagyonkezelő Szervezet mellett egy újabb pólus jelent meg. A szervezeti megosztottság és elkülönülés folytán Baranya vonatkozásában az ÁV Rt. hatáskörébe került a márkavédelem alá eső Zsolnay Porcelángyár Rt., az erdővagyon védelmének részeként a Mecseki Erdészeti Rt., a fémipar területéről a Mecseki Ércbányászati Vállalat, Dél-Dunántúl gáz- és áramszolgáltatóiként a DDGÁZ és a DEDÁSZ Rt., a Pécsi Erőmű Rt., valamint a mezőgazdaságban érdekelt Bóly Rt. A két csúciszervezet összevonásával, az Állami Privatizációs és Vagyonkezelő Rt. létrehozásával utólag a szervezeti elhatárolódás már csupán intézményi kanyarként, egyfajta holtágként definiálható.

A lankadó külföldi befektetői érdeklődés és a tőkeszegény belföldi környezet olyan helyzetet idézett elő a privatizációs piacon, melyből a kiutat a kereslet kedvezményes technikákkal megtámogatott élénkítésében vélték megtalálni a magánosítás fő stratégiai irányvonalát kialakítók. Ennek következménye az lett, hogy a privatizáció piacositott jellege viszonylagossá, a mesterséges keresletöszönzéstől függővé vált, a készpénzes fizetőeszközök háttérbe szorultak. Megszületett a Munkavállalói Résztulajdonosi Program, elterjedt a lízing technika. Az ÁVÜ tömegesen fogadta be a társaságokra kiírt pályázatoknál készpénzkímélőként szereplő - gyakran Egzisztencia-hitelekkel kombinált - kárpótlási jegyes fizetési módokat, a kárpótlási jegy ellenében történő részvénycserék hullámokban érték egymást, amelyek mesterségesen feltornázták a tőzsdén a jegy árfolyamát.

A privatizáció minden áron való erőltetése, a tőkeműködtetői és tőketulajdonosi funkciók összerosására irányuló törekvések, tőkepozíciókat meg nem erősítő értékesítési technikák, a nem létező középosztály anyagi bázisának megteremtésére tett kudarcba fulladt kísérletek (mint például a Kisbefektetői Részvényvásárlási Program), kis egzisztenciák részvénytulajdonosi pozícióba való emelésének át nem gondolt paradoxonai hullámnak végig ezen az időszakon. A *kedvezményes privatizáció szakaszában* (1992-1994) a baranyai társaságok egyharmada került

100%-ban hazai befektetők tulajdonába, míg a társaságok 60%-ánál mutatható ki különféle mértékű hazai tulajdonszerzés, ami a külföldi kereslet-zuhanást követő tényérésre utal.

A választások előtti privatizációs hajtás után törést hozott a kormányváltás a magánosítás folyamatának megtorpanásához vezetve, 1994 vége 1995 eleje a *kifulladás szakasza*, a privatizáció erőteljes lefékeződésének, a két privatizációs szuperholding összevonása körüli huzavona és a privatizációs törvénnyel való hosszas vajúdás időszaka.

A *készpénzes privatizációhoz való visszatérés szakaszában* (1995-től) egyre inkább a maradék-elv érvényesült az addig el nem adott vagyon szempontjából. A tőkeemeléses privatizáció és a készpénzes fizetés kapott ismét elsőbbséget az értékesítési gyakorlatban. Az eladásra felkínált vagyontömeg igen nagy szélsőségeket mutatott. Egyrészt a nemzetgazdaság szempontjából stratégiai fontosságú gáz- és áramszolgáltató mamutvállalatok, mint természetes monopóliumok értékesítése zajlott ekkor, másrészt a vagyoni méretek másik végleteként, az eddigi privatizáció hat éve alatt el nem kelt vagyon szezonvégi végkiürítésaként csúfolt, "fizess és vidd" technikára épülő, garanciákat nem kérő, tömeges meghirdetéssel kiírt egyszerűsített vagy listás privatizáció került sorra, valamint meg lettek hirdetve töredéktulajdoni "resztlik" is. A gáz- és áramszolgáltatók költségvetési bevétel szempontú privatizációja rámutat, hogy a nemzetgazdaság kiszolgáltatottságának veszélyénél fontosabb volt a privatizációs forrásszerzés.

Baranyából, jobban mondva a régióból a Dél-Dunántúli Áramszolgáltató Rt. és a Dél-Dunántúli Gázszolgáltató Rt. eladása ekkor történt németajkú befektetők részére. A külföldi tőke, természetesen, mihamarabb vissza kívánja majd szerezni befektetett javait...

Az egyszerűsített privatizáció két ütemében a listán hat baranyai cég szerepelt, ugyanakkor az is igaz, hogy a második ütem egyetlen megyei társasága a pályázat lezárulása előtt felszámolási eljárás megindulása miatt kihullott a programból. A listás privatizációban meghirdetett társaságok közül három azonnal elkelt, míg a többi ún. menedzser fordulóba került, ahol a cég vezetése dönthetett arról, hogy meg kívánja-e venni a felkínált vagyonrészt, vagy sem. Az utóbbi esetben a társaság saját maga kereshetett befektetőt a vállalkozáshoz.

A privatizáció történetének áttekintése végezetül módot ad arra, hogy rámutassunk egy-két ellentmondásra, ami a mesterséges szakaszolás és a privatizációs tapasztalat között feszül. "A centralizált törekvések szakaszában történt a legtöbb vállalati kezdeményezésű átalakulás, a decentralizált szakaszban mennek végbe a legnagyobb állami kezdeményezésű átalakulások és a tömeges privatizáció szakaszában lassul le végszen a privatizáció" (Mellár 1994). Így vonható meg igazán a privatizáció sodródó, történéseket követő, fáziskéséses mérlege, ami 1995-96-ban koncepciótlan, ide-oda kapkodó ésszerűtlenségekbe csap át a ma is tartó gigászi botránnyal vegyítve.

Baranya adottságai

A megye gazdasági prosperitására, jövőbeli fejlődési lehetőségeire érzékelhető hatással vannak olyan adott és öröklött tényezők, mint a közigazgatási egység földrajzi elhelyezkedése, gazdaság-szerkezetének jellemzői, infrastrukturális fejlettségi szintje, az ott jelentkező munkanélküliség aránya, a helyi hatóságok szerepvállalása és a lakossági jövedelmek nagysága. A baranyai privatizáció elemzése során azokat a helyi adottságokból fakadó jellegzetességeket veszem sorra, melyek a megye magánosítási folyamatára elkerülhetetlenül rávetültek.

A gazdaság növekedési esélyei szempontjából se nem kiemelt, se nem elhanyagolt pozícióval, "félárnyék" helyzettel leírt Dél-Dunántúl része Baranya (*Hrubi, szerk. 1995*). A "gazdasági félperiféria" regionális beágyazottságában a Dél-Dunántúltra egyfajta szendvics-állapot jellemző, ami a főváros és az észak-nyugati megyék dinamizmusa mögötti elmaradás és a keleti országrészek lelassult tempójának megelőzése alapján statisztikai adatok által jól szemléltethető köztes helyet jelöl ki a régió számára országos viszonylatban. Dél-Dunántúlon belül elfoglalt pozícióját tekintve, a megyék rangsorában nem tulajdonítható egyértelműen Baranya számára vezető szerep.

Annak, hogy a megyének e felemás helyzet jutott, több oka is van, de ezek között nem kis szerepet játszik a közúti, vízi, légi megközelíthetőség gyengeszínvonala. Autóút, autópálya nem szeli át a térséget, a mohácsi kikötőben rejlő lehetőségek nem eléggé kihasználtak, a pogányi repülőtér kapacitása csekély. Ezen túl, a földrajzi helyzeténél fogva, a megye ki is esik azoknak a nagy, a nemzetközi kereskedelem ütőereit alkotó, közlekedési utak vonalából, melyekre a hazai és nemzetközi gazdaság térkapcsolatai épülnek. A térszerkezeti adottságokra visszavezethető hátrányok ilyen módon leértékelik a helyi befektetések nyújtotta lehetőségeket. A Magyarországra beáramló külföldi tőke nagyobb része sem véletlenül választotta terepét a Győr-Budapest tengelyt. A KSH által a makrogazdaságról szolgáltatott adatok szintűgy a fővároson kívül az észak-nyugati megyék felértékelt szerepéről tanúskodnak.

A földrajzi fekvés és a befektetések viszonyának említésekor utalni kell a tragikus történelmi körülményekre is, melyeknek jelenléte az országhatár túloldalán tőkeriasztóként hatott a helyi vállalkozások megítélésénél. A háborúvá vadult délszláv válság a határmenti megyékre nehezedő kockázati faktorrá, befektetői bizonytalanságot fokozó tényezővé vált.

Baranyára nézve hátrányos örökségnek minősül, hogy nemzetközi mércével a lemaradó válságágazatok túlsúlya jellemzi a megye gazdaságát (*Hrubi, szerk. 1995*). Eképpen a hajdani kitermelő iparnak köszönhetően mára az ágazat válságához tapadó térségi krízisgóccá vált a megye monokultúras bányavidéke. Az ágazati hátrányok sorát folytatja, hogy mezőgazdasági nyersanyagra alapozott feldolgozóipar által uralt szerkezettel és a nagyvállalati szervezeti forma fölényével volt jellemezhető a gazdasági rendszerváltást megelőző időszak. Ezen ágazati adottságok Baranya privatizációs vállalati-társasági vázanyagának szerkezeti elemeit képezik, s a magánosítás alakulására elkerülhetetlenül rányomják bélyegüket.

A megye település- és gazdaságszerkezeti koncentrációjára és egyközpontúságára jellemző, hogy a lakosság fele, a gazdasági potenciál mintegy 60%-a Pécs és környezete köré összpontosul, ami a privatizáció esetében is kimutatható (Hrubi 1995).

Baranyai privatizációs gyors-statisztika

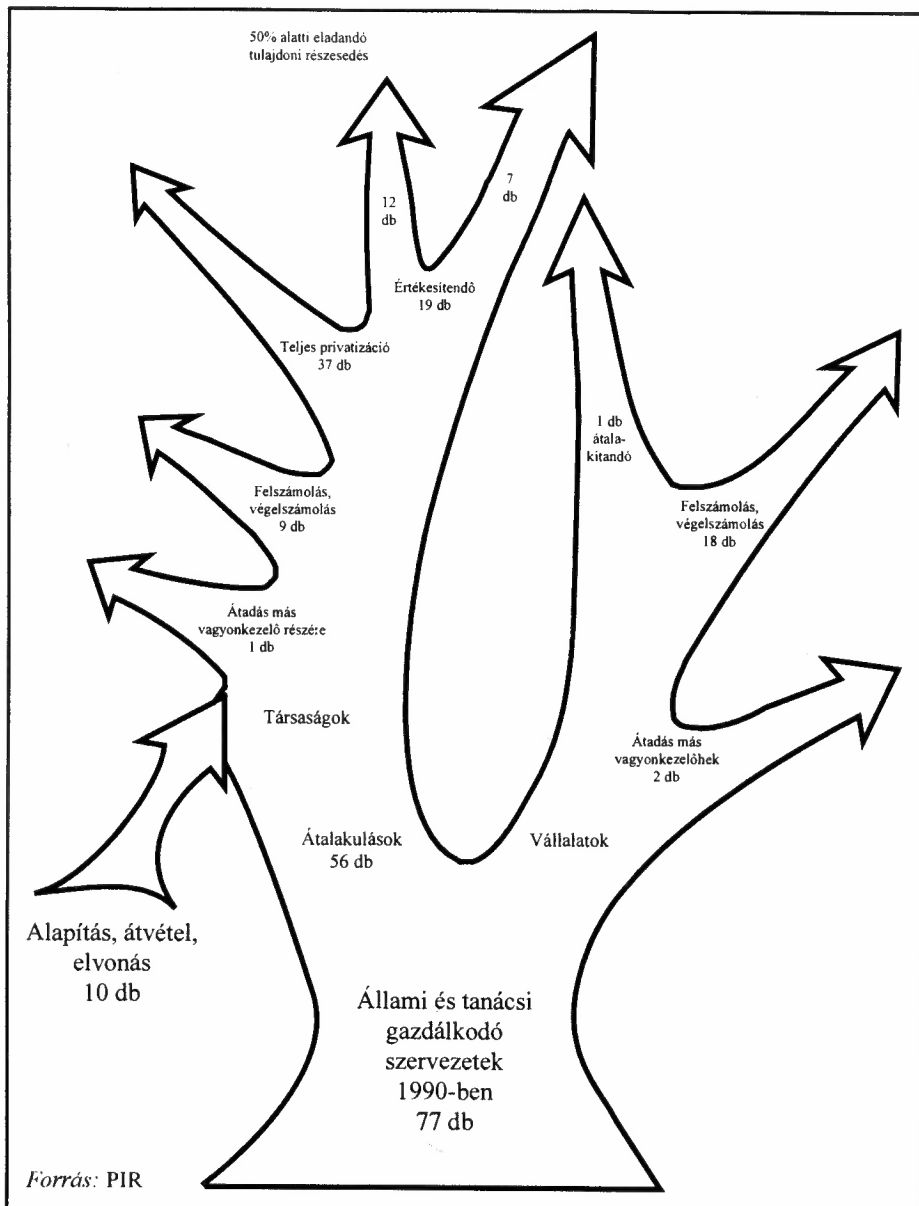
1990-ben 77 állami és tanácsi gazdálkodó szervezet került az állami privatizációs vagyongazdálkodó(k)höz¹ Baranya megyéből, melyek számukat tekintve a nemzetgazdaság vállalatának 4%-át képviselték. Ezek közül kettőt miniszteriális, illetve önkormányzati vagyongazdálkodó részére adtak át, 18 ellen indult felszámolási vagy végelszámolási eljárás, 56 társasággá alakult és egy még vár az átalakításra.

A társaságok közül 56 átalakulással, 10 pedig alapítással, átvétellel, illetve elvonással került az állami vagyongazdálkodó(k)höz. A társaságok átalakuláskori összes vagyona 74,65 milliárd forint, jegyzett tőkéje 63,82 milliárd forint volt. Ugyanezek az adatok országos szinten a következők: 1300 vállalat alakult át és 380 társaság jutott alapítással, elvonással vagy más vagyongazdálkodótól történő átvétellel a privatizátor csúciszervezet(ek)hez, ami mintegy 1990 milliárd forint állami sajátvagyon és 1638 milliárd forint állami jegyzett tőkét takar. Baranyában az állami vagyongazdálkodó jegyzett tőkerésze 61 milliárd forint, tulajdoni aránya átlagosan 95,6% volt átalakuláskor, ami megfelel az országos átlagnak. Az alapítással, illetve elvonással létrejött társaságok vagyona a megyében 1,23 milliárd forint, jegyzett tőkéje 1,33 milliárd forint volt az alapításkor, melyből az állami vagyongazdálkodó jegyzett tőkerésze 0,9 milliárd forint, tulajdoni aránya átlagosan 67,87% volt. Egy társaság került át más vagyongazdálkodó szervezethez; 9 pedig felszámolás, illetve végelszámolás alatt áll, melyek vagyona 1,47 milliárd forint.

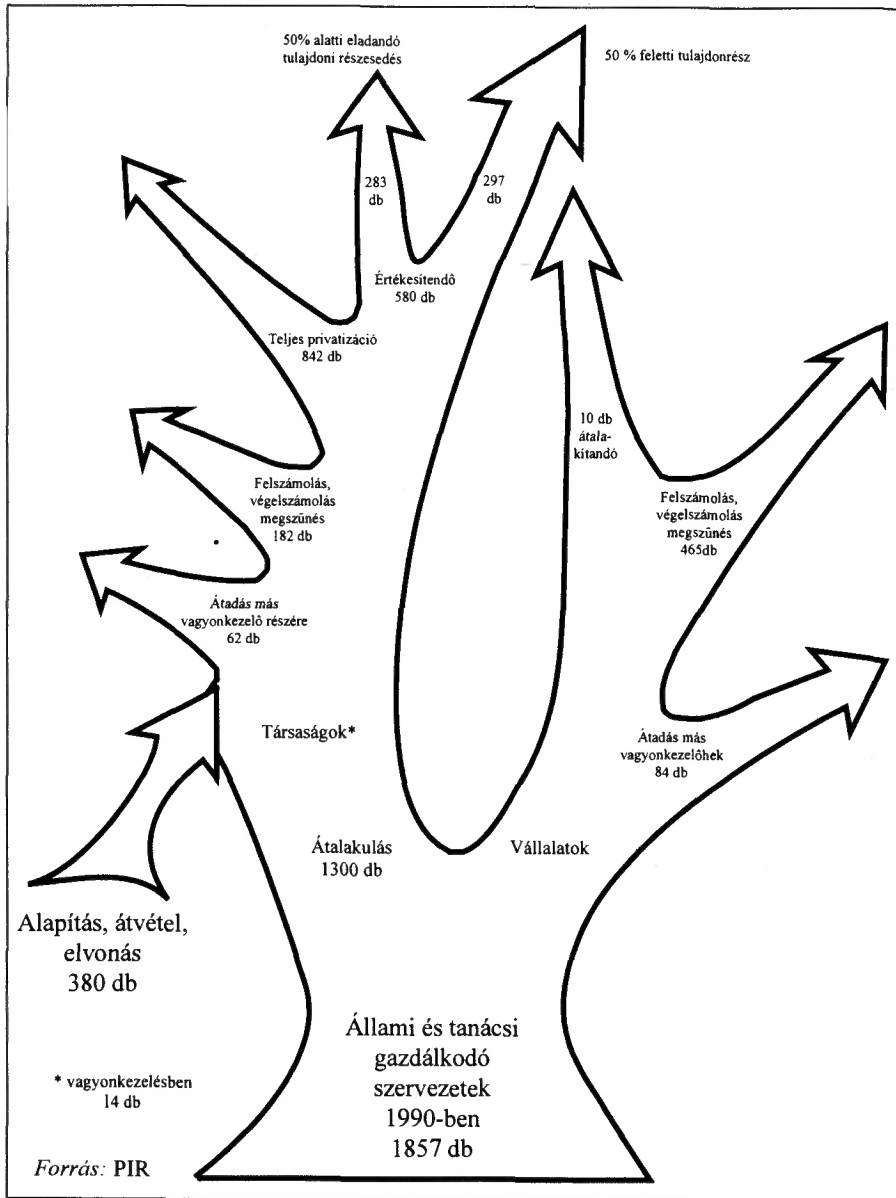
Eddig 67 társaságnál történt részleges vagy teljes mértékű értékesítés érteken. Ebből 100%-os privatizáció eddig 37 társaság esetében fordult elő. Teljes privatizáció országosan 842 társaságnál történt, részleges pedig 287-nél. Munkavállalók a megyében 20 társaságban szereztek tulajdoni részesedést összesen 420 millió forint értékben, MRP szervezet négy társaságban vásárolt részesedést összesen 560 millió forintért.

Jelenleg még 19 társaságban, a társaságok 28%-ában található ÁPV Rt. tulajdoni rész Baranyában, a társaságok saját ösztökevénye összesen 62 milliárd forint, ebből az ÁPV Rt. részesedése 26 milliárd forint, átlagos tulajdonosi részesedése 40%. A jövőben értékesítendő vagyonmennyiséggel kapcsolatban érdemes említést tenni arról, hogy az energiaszektor monopólium-világának társaságain felül mindössze 6 milliárd forintnyi állami saját tőke maradt az ÁPV Rt. kezelésében a megyében, melyből 2 milliárd forint állami tartós tulajdon. A jelenleg még ÁPV Rt. tulajdoni hányaddal rendelkező társaságokban 3-nál 100%, 4-nél többségi, 12-nél pedig kisebbségi az állami részarány. Az ország területéről 580 társaságban, az eddigi összes társaság 34%-ában van jelen állami tulajdon, mintegy 1150 milliárd forintos állami saját tőkével. A megyei és országos állami vagyon 1996 júniusi állapotának pillanatfelvétele tükröződik a 1. és 2. ábrán.

1. ÁBRA
 Baranyai privatizációs helyzetkép
 (Privatisation in County Baranya)
 1996. június

2. ÁBRA
 Országos privatizációs helyzetkép
 (Privatisation in Hungary)
 1996. június

Átalakulások és értékesítések Baranyában

Az ÁVÜ-höz tartozó vállalatoknál az átalakulások alábbi típusai fordultak elő Baranya megyében: befektetői kezdeményezésű (1), első privatizációs programbeli (1), kényszerátalakulás (1), vállalati kezdeményezésű (27), állami kezdeményezésű (5), önprivatizációs (21). Állami kezdeményezésű átalakulás főképp az energiaiparban volt jellemző, a megyei vállalatok többsége viszont vagy a vállalat által kezdeményezett formában, vagy a decentralizált privatizáció keretében alakult át.

A megyei vállalatok egy része el sem jutott az átalakulásig, hanem rögtön fel- és végelszámolási listára került, az átalakult társaságok bizonyos hányada szintén hasonló sorsra jutott. A felszámolások és végelszámolások a válságágazatba tartozó kitermelőiparból (szénbányák, kőbányászat) és a feldolgozóiparból szedték a legtöbb áldozatot a megye gazdasága strukturális gondjainak megfelelően.

A megyei privatizációs értékesítések során 28 milliárd forint érkezett készpénzben, 2,5 milliárd forint kárpótlási jegyben, 2 milliárd pedig Egzisztenciahitelben. Ha a külföldiek részére történő eladásokat nem vesszük figyelembe, akkor észrevehető, hogy a hazai befektetők 7,5 milliárd forint értékben vásároltak a megyei vagyontól, melyért 40%-ban fizettek készpénzzel, 35%-ban kárpótlási jeggyel és 25%-ban hitellel. Ezen arányok a magyar befektetői tőke-erőtlenség világos baranyai bizonyítékai.

A baranyai állami vagyonnak van egy olyan törvényileg előírt hányada, ami a tartós állami tulajdon részét képezi, ebből az ÁPV Rt.-nél mintegy 2 milliárd forint összeg van. A korábban stratégiai fontosságú iparágakként kezelt, ezért megtartandó többségi, illetve jelentős állami rész tulajdonnal rendelkező áram- és gázszolgáltatók tartós tulajdonáról már nem rendelkezett 1995-ben a törvény. A baranyai energiaiparban is teljesen feladja az állam saját tulajdonosi pozícióit, mintegy lemondva az iparági monopolhelyzetről és a belőle fakadó tartós bevételekről.

Külföldi befektetői részvétel

A nagy mértékű tökehiánytól sújtott belföldi privatizációs kereslet kezdeti ellensúlyozását jelentette a devizabevételeket hozó külföldi tőke privatizációs pozíciófoglalása. Ha a külföldi részvétellel történő, baranyai privatizációs értékesítések idősorát szemlélve észrevehető, hogy a befektetői kedv két hulláma domborodik ki az időskálán. A megye iránti külföldi érdeklődés első befektetői nekilendülése 1991-92-ben csúcsonyosodik ki határozottan, mely kezdeti lelkesedés 1993-94-re (egy kivételtől eltekintve) gyakorlatilag teljesen meg is szűnik. 1995-96-ban a gáz- és áramszolgáltatók privatizációja, valamint a DÉLTŰZÉP értékesítése ad egy újabb lökést a nemzetközi tőke privatizációs jelenlétének Baranya szempontjából.

A külföldiek kezére került megyei privatizációs „mazsolaszemek”-ből az értékesítések nagysága szerint a következő lista adódik: az első helyre Németország lépett elő Dél-Dunántúl gáz- és áramszolgáltatói óriásvagyonának megszerzésével, megelőzve ezzel a korábbi listavezető Nagy-Britanniát, a második helyre pedig

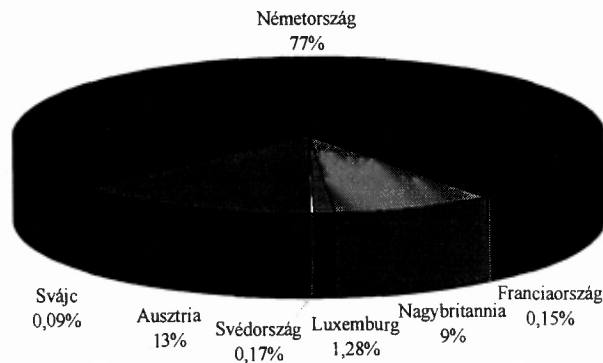
Ausztria tört elő hasonló módon, maga mögé szorítva az angol-szászokat. Csak összehasonlításképpen, az országos privatizációs összesítésben Németország, USA és Franciaország triáza uralja a Magyarországra irányult külföldi privatizációs befektetések nagysága alapján összeállított rangsort. Baranyában a további nemzetek is színesítik a privatizációs térképet (3. ábra).

A privatizációs vagyonkezelő(k) 66 baranyai társasága közel egynegyedénél túnt fel különböző mértékben külföldi befektető. A külföldiek, az ÁPV Rt. adataira alapozva, 19 milliárd forint értékű részvényt, illetve üzletrészt vásároltak a megyéből névértéken. Ezen értékesítések szerződéses értéke 25,8 milliárd forint volt, ami 135%-os vásárlási árfolyamnak felel meg. Ezeket a számértékeket összevetve azzal, hogy Baranyából mindeztideig összesen 27,9 milliárd forint névértékű vagyon kelt el 33,3 milliárd forint szerződéses értéken 120%-os árfolyamon, egyértelműen kitűnik a külföldiek vásárlási tökeereje, ami az eddig eladott megyei összvagyon ellenértékének 80%-át teszi ki.

3. ÁBRA

Privatizációs értékesítések külföldiek részére (Baranya)

(The share of foreign investors in the privatised property in Baranya)

Forrás: PIR

E számok tényleges adatokként való elfogadása kapcsán megfogalmazódik néhány kétegy:

- az értékesítési adatok évről évre kumulált összegek, melyek nem követik az infláció mértékét,
- a névérték megállapítása és a vásárlási árfolyam alakulása a részvények vagy üzletrészek névértéke és a tranzakciós ár különbségéről ad számot, a vállalati érték mélyrétegeiről nem tudósít,
- a külföldi összértékesítések mintegy 80%-át a gáz- és áramszolgáltatókra eső rész teszi ki, mely részvénytársaságok működési területe nem korlátozódik a

megye szűk határvonalaira, tehát Baranya privatizált vagyonát oly mértékben emelik meg, hogy az a közigazgatásilag körülhatárolt vonalon túlmutat,

- az energiaszektor túlsúlyának árfolyam-értékre tett korrekciós hatása elfedi a névértékhez viszonyítottan közel azonos vagy alacsonyabb áron eladott vagyon értékarányát, vagyis e két részvénytársaságon kívül az állami résztulajdonú vállalkozások jelentős részéről nem sokat tudunk.

Ha a gáz- és áramszolgáltatók eladásának hatását kiküszöböljük, akkor megállapítható, hogy a külföldiek 3,46 milliárd forint szerződéses értékben vásároltak a megyére eső állami vagyomból, ami a DDGÁZ-on és DEDÁSZ-on kívüli baranyai eladott vagyontömeg egyharmada. Nem szabad azonban megfélekedni arról, hogy a privatizációs árbevétel tulajdonképpen az állami forrásszerzés eszköze, így ezek az adatok a megyéből származó devizabevételeket számszerűsítik elsősorban, nem pedig a társaságokat érintő tőkebevonásokat! Mindezek ellenére kétségtelen, hogy a külföldiek részvétele igen jelentős a baranyai privatizációban.

A külföldi befektetők által Baranyában megszerzett tulajdonrészek nagyságát tekintve szórt, heterogén jelleg mutatkozik a társaságok vonatkozásában, a 10 milliótól kezdve 15 milliárdig terjedő szélső értékek között sokféle méretű tulajdon található a kezükben. Ha mégis valamilyen, a külföldiek vagyonszerzési indítékaival kapcsolatos jellemvonásokat kívánunk megragadni, akkor figyelmünket koncentrálnunk az 500 millió fölötti értékű vagyonrészekre. Erre a körre vonatkozóan elmondható, hogy a külföldi tőke érdeklődése természetes monopóliumok, kvázi monopolhelyzetben lévő társaságok, illetve állami jövedéki ágazatok felé irányult, ahol érthető módon a többségi tulajdon megszerzésére törekedett. Ilyenkor a piacszerzési motívum magáért beszél.

Ágazati megoszlásban a külföldi privatizációs behatolás a villamosenergia- és gázszolgáltatás után a feldolgozóiparban, valamint a kereskedelemben volt a legerőteljesebb; a szénbányászatot és a mezőgazdaságot teljes egészében elkerülte érdeklődésük.

A KSH adatai szerint 1995 végéig több, mint 900 különféle méretű külföldi érdekeltségű gazdasági szervezet lépett színre a megye gazdaságának életében. E szám rámutat arra, hogy a privatizációs vagyonszerzésen kívül zöldmezős beruházások és egyéb együttműködési formák jelentik azokat az ösvényeket, melyek mentén a külföldi tőke Baranya felé vándorol.

Baranyai összprivatizációs kép

Az elmúlt hat év központilag indított, nagyobb horderejű, egy korábbi fejezetben ismertetett programjai - kettő kivételével - otthagyták lenyomatukat a megye társaságainak életében. Részlegesen vagy egészen a legtöbb társaság a *kedvezményes privatizáció korszakában* kelt el.

Makro-, illetve mezoszinten, az összes teljesen privatizált vállalkozás és a valaha a vagyonkezelő(k) kezelésében volt társaság összevetésében Baranya a maga 56%-ával kis mértékben megelőzi az országos arány (50%) fölött áll, a részleges értékesítésekkel együttvéve (90%) azonban már sokkal előrébb tart a magánosítás útján, mint az országos folyamatok (67%).

Az állami vállalatok és újonnan alapított társaságok összeségének 31%-a került fel-, vagy végelszámolás alá Baranyából, 29%-a pedig az országból, mely arányok közel azonosnak mondhatók ugyanúgy, mint az állami vállalatokhoz viszonyított átalakult társaságok 72%-os, illetőleg 70%-os mutatója. A tőkeszegénység és az erősödő piaci verseny is részben hozzájárult az *egyharmados* fel-, illetve végelszámolási szinthez, ami a „transzformációs visszaesés” egyik alkotó eleme.

Az elmúlt hat év alatt a merev, nagyvállalatok túlsúlyával jellemezhető szerkezet túlnyomórészt széthullott, ezzel párhuzamosan a rugalmasabb *kis- és közepes méretű* vállalkozások száma jelentősen megugrott. A szétaprózódási folyamatok ellen ható integrációs-expanziós törekvések is megfigyelhetők például a tejipar, a húsipar, a kereskedelem területén privatizált társaságok részéről, melyek a megye határain túlnyúlva nagyobb gazdaságföldrajzi egységek összefogására irányuló gazdasági erőt képviselnek. A külföldi tőke baranyai privatizációs szerepe tagadhatatlan, ugyanakkor számszerűleg a *hazai befektetők* szerepe is fontos, ők szereztek meg több vállalkozást a megyei magánosítás során annak ellenére, hogy ösztökeerejük meg sem közelítette a külföldiekét, s ez a privatizáció kétes eredménye.

A még értékesítésre váró vagyonban többségében kisebbségi tulajdonok maradtak mára Baranyában, amivel eltér az országos adatoktól a megye (Heti Privinfo 1996. július 30. 24. o.). Az energiaszektor 20 milliárd forintos állami saját tőkéje mellett mintegy 6 milliárdnyi vagyont tart még kezelésében Baranyából az ÁPV Rt., amelyből 2 milliárd forint tartós állami tulajdonlás tárgyát képezi. A vállalkozói vagyon felkínálása befektetők részére a jövőben is folytatódik.

A megye gazdaságának *Pécs-centrikussága* mutatható ki a magánosítás tekintetében is, a privatizáció a gazdaság-földrajzi tömörülés miatt túlnyomórészt a megye központjára és közvetlen környékére fókuszálódó jelenség.

Jegyzetek

- ¹ A Privatizációs Információs Rendszer kezdetben az Állami Vagyonügynökség adataira épült, majd később kibővült az Állami Vagyonkezelő Rt. adatbázisával is a két szervezet összevonása után. A közölt adatok így már a két oldal szimbiózisában tekintenek vissza a vállalatok és társaságok alakulására.

Irodalom

- A külföldi érdekeltségű vállalkozások néhány jellemzője Baranya megyében, *Kamarai Közlöny* 1995. nov. 16. 7-9. o.
- A privatizáció eredményei Baranya megye országgyűlési képviselői választóköreibeiben, MTA Regionális Kutatások Központja Dunántúli Tudományos Intézete 1994. 23 o.
- Baranya megye fejlődési lehetőségei a régióban, szerk: Hrubai L. MTA Regionális Kutatások Központja Dunántúli Tudományos Intézete Kézirat 1995. 23 o.
- Baranya megye statisztikai évkönyve, 1994. KSH 1995. pp 35-39.
- Baranya megye, szerk. Mecseki Bányavagyon-hasznosító Rt. 1995. 7-16, 29-36, 64-70, 84-92. o.
- Bélyácz I. (1996) *Érték és tulajdon*, Janus Pannonius Egyetemi Kiadó, 151 o.
- Bélyácz I. (1994) *Tulajdon és gazdaság*, Janus Pannonius Egyetemi Kiadó, 225 o.
- Éves Gazdasági Jelentés* 1995, Pécs-Baranya Kereskedelmi és Iparkamara 11-16. o.
- Hrubai L. szerk. (1995) Intézményi változások a baranyai gazdasági szervezeteknél (kézirat) 50 o.
- Kornai J. (1993) *Útkeresés*, Századvég Kiadó 226 o.
- Mellár T. (1994) *Stabilizáció, privatizáció, egyensúly*, Janus Pannonius Egyetemi Kiadó 105-195. o.
- Privatizáció - félúton in: Volt egyszer egy ÁVÜ szerk: Privatizációs Kutatóintézet, *PRIVINFO* Lapkiadó Kft., Budapest 1995. 17-54. o.